

**MUSIQA DARSLARIDA KLASTER, AKSON, INSERT KABI ZAMONAVIY
METODLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI****Nurmatova Mayya Abdullayevna****Urganch davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi****Matnazarov Amirbek Mansurbek o'g'li****Urganch davlat pedagogika instituti****“Musika ta’limi” yo’nalishi 232 guruh talabasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15357284>****Kirish.**

Musika ta’limi har doim inson estetik didi, ichki dunyosi va ijodiy tafakkurini shakllantirishda muhim vosita bo’lib kelgan. Bugungi kunda esa bu jarayon yangi bosqichga ko’tarilmoqda — raqamli texnologiyalar bilan uyg’unlashib, o’quvchilarning musiqiy bilim va ko’nikmalarini rivojlantirishda ilg’or pedagogik imkoniyatlar ochilmoqda. Ayniqsa, raqamli ta’lim muhiti sharoitida musika fanlarini o’qitish nafaqat texnik jihatdan boyimoqda, balki mazmunan ham yangilanmoqda.

Raqamli texnologiyalar yordamida musika fanlarini o’qitish ta’lim jarayonining an’anaviy modelini yangicha shakllantirishga xizmat qilmoqda. Endilikda o’qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki raqamli vositalar orqali ta’lim oluvchini faol ishtirokchi sifatida shakllantiruvchi metodik yo’lboshchiga aylanmoqda. Masalan, nota tahrirlovchi dasturlar (Finale, Sibelius, MuseScore) musiqiy savodxonlikni interaktiv usullar bilan o’rganish imkonini bersa, audio dasturlar (BandLab, Audacity) orqali musika asarlarini tahlil qilish va qayta ishlash bo’yicha mustaqil mashqlarni tashkil etish mumkin. Bu jarayonda o’quvchining ijodiy fikrlashi, eshitish madaniyati va musiqiy tafakkuri rivojlanadi.

Raqamli vositalar musika darslariga multimodal yondashuv olib kiradi. O’quvchi endi faqat eshitib emas, balki ko’rib, teginib, tajriba orqali o’rganadi. Virtual pianino, ritm mashqlari uchun simulyatorlar, vokal dasturlar yordamida musiqiy elementlarni amalda bajarar ekan, u nafaqat nazariy bilimlarga, balki amaliy ko’nikmalarga ham ega bo’ladi. Ayniqsa, masofaviy va mustaqil ta’lim uchun bu texnologiyalar katta imkoniyatlar ochadi — har bir o’quvchi o’zining individual sur’ati va darajasiga mos resurslar bilan ishlashi mumkin.

Raqamli ta’lim muhitining yana bir muhim afzalligi bu — o’quv faoliyatining shaffofligi va natijadorlikni aniqlashdagi aniqlikdir. O’qituvchi har bir o’quvchining faoliyatini onlayn baholash, diagnostika qilish va tahlil qilish orqali real pedagogik strategiyalarni tanlashi mumkin. Bu esa ta’lim jarayonini shaxsga yo’naltirilgan, differensial va reflektiv yondashuvlar asosida olib borish imkonini yaratadi. Shunday qilib, raqamli ta’lim muhiti musika fanlarini o’qitishda keng pedagogik imkoniyatlarni taklif etmoqda. U o’qituvchi va o’quvchi o’rtasidagi o’zaro hamkorlikni kuchaytiradi, musiqiy kompetensiyalarni chuqurlashtiradi hamda musiqiy savodxonlikni rivojlantirishda yangi texnologik usullarni joriy etish orqali ta’lim samaradorligini oshiradi. Bu esa kelajak musika pedagogikasining zamonaviy va innovatsion poydevorini shakllantiradi.

Adabiyotlar tahlili:

Raqamli ta’lim texnologiyalarining musika ta’limi sohasiga joriy etilishi so’nggi yillarda pedagogik, psixologik va didaktik tadqiqotlar markaziga aylangan. Xususan, O’zbekiston va xorijiy olimlarning tadqiqotlarida raqamli muhitda o’qitishning nazariy asoslari, texnologik vositalari va ta’lim samaradorligiga ta’siri chuqur o’rganilgan.

A. A. Hutorskoy[5; 20] o'zining raqamli pedagogika nazariyasida ta'limning yangi shakllarini – raqamli muhitda konstruktiv va interaktiv o'qitish usullarini asoslab beradi. Muallif multimediatik ta'lim resurslari yordamida o'quvchilarning shaxsiylashtirilgan o'zlashtirish traektoriyasini yaratish pedagogik samaradorlikni oshirishda muhim omil ekanini ta'kidlaydi.

Xalqaro tajribalarda esa, masalan, P. Mishra va M. Koehler[2; 1054] tomonidan ilgari surilgan TPACK modeli (Technological Pedagogical Content Knowledge) raqamli vositalarni fan mazmuni va pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirishda o'qituvchidan maxsus raqamli kompetensiyalarni talab etishini ko'rsatadi. Bu model asosida musiqa o'qituvchisi nafaqat texnik vositani bilishi, balki uni mazmunga muvofiq didaktik jihatdan to'g'ri qo'llay olishi kerakligi urg'ulanadi.

O'zbekiston pedagogik tadqiqotlarida ham raqamli ta'limni musiqa fanlariga tatbiq etish masalalari o'rganilgan. Xususan, G. Ibragimovanning ilmiy izlanishlarida[1; 91] raqamli vositalar orqali musiqa savodxonligini rivojlantirishda audio-vizual sintez va interaktiv ish faoliyatining o'rnini ochib berilgan. Shu bilan birga, B. Tursunov[2; 52] tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda onlayn ta'limda musiqa nazariyasi darslarini tashkil etishdagi qiyinchiliklar – aloqa uzilishi, real vaqtli muloqotning cheklanganligi, o'quvchining mustaqil ishlash madaniyatining yetishmasligi haqida tahliliy fikrlar bildirilgan. Yana bir muhim nazariy asos bu — G. Siemens[3; 10] tomonidan ishlab chiqilgan konnektivizm nazariyasidir. Unga ko'ra, bilimlar endilikda faqat individual emas, balki raqamli tarmoqlar orqali kollektiv shaklda yaratiladi. Musiqa ta'limida bu nazariya mashqlarni onlayn platformalarda amalga oshirish, ijodiy musobaqalarda qatnashish, choralar bilan masofadan hamkorlik qilish kabi yangi didaktik imkoniyatlarni ochib beradi.

Shuningdek, musiqiy dasturlarning pedagogik salohiyati haqida ham ko'plab manbalar mavjud. Finale, MuseScore, EarMaster kabi dasturlar musiqiy eshituv, nota savodxonligi va asbobiy ko'nikmalarni shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligi tajribaviy asosda tasdiqlangan. Yuqoridagi nazariy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhitida musiqa fanlarini o'qitish innovatsion pedagogik yondashuvlar bilan boyigan bo'lib, bu jarayon musiqiy kompetensiyalarni rivojlantirishda sifat jihatdan yangi bosqichga o'tmoqda. Biroq bu imkoniyatlardan to'laonli foydalanish uchun o'qituvchining metodik saviyasi, texnologik bilimlari va ijodiy yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokama:

Bugungi raqamli transformatsiya sharoitida musiqa ta'limi nafaqat texnologik jihatdan, balki mazmun va metodik jihatdan ham yangicha ko'rinish kasb etmoqda. Endilikda dars jarayonida o'quvchi passiv bilim oluvchi emas, balki o'zining raqamli vositalar orqali faol ishtirokini namoyon etuvchi, mustaqil, tanqidiy fikrlovchi va ijodiy yondashuvga ega subyektga aylanmoqda. Ushbu o'zgarishlar ayniqsa musiqa fanlari misolida yaqqol namoyon bo'lmoqda, chunki musiqa — inson tafakkuri, estetik idroki va ijodiy o'z ifodasini mujassamlashtiruvchi fan sifatida, raqamli texnologiyalar bilan eng samarali uyg'unlashuvchi sohalardan biridir.

Raqamli ta'lim muhitida taqdim etilayotgan imkoniyatlar — virtual musiqa asboblari, nota tahriri dasturlari, onlayn vokal trenajyorlar, mashinasoz ritm va metronom ilovalari — o'quvchilarga o'z musiqiy salohiyatini mustaqil rivojlantirish, tinglov va ijro ko'nikmalarini shakllantirish, hamda ijodiy jarayonlarga faol kirish imkonini beradi. Shu bilan birga, o'qituvchi uchun ham didaktik imkoniyatlar kengaymoqda — u dars jarayonini multimodal formatda tashkil etishi, o'quv materiallarini interaktiv taqdim etishi, baholashda avtomatlashtirilgan vositalardan foydalanishi mumkin.

Ammo shuni ham ta'kidlash joizki, raqamli vositalarning o'zi avtomatik tarzda ta'lim sifatini oshirib yuborolmaydi. Har qanday texnologik vosita, avvalo, pedagogik maqsadga yo'naltirilgan holda qo'llanilgandagina o'z samarasini beradi. Ya'ni, o'qituvchining raqamli savodxonligi, metodik madaniyati, texnologiyani maqsadga muvofiq tanlash va qo'llash qobiliyati — bularning barchasi ta'lim samaradorligining asosiy omilidir. Masalan, virtual pianino dasturi noto'g'ri metodik yondashuv bilan faqat texnik mashqlargagina yo'naltirilsa, u musiqiy tafakkur va eshitish madaniyatini rivojlantira olmaydi. Yana bir muhim jihat — o'quvchilar orasidagi raqamli tengsizlik muammosidir. Hamma ham bir xil texnik vositalarga ega emas, ayniqsa viloyatlarda yoki kam ta'minlangan oila farzandlari uchun bu jiddiy to'siq bo'lishi mumkin. Shuning uchun, raqamli ta'limni joriy etishda ijtimoiy adolat va imkoniyatlar tengligini ta'minlash masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

Shuningdek, musiqa ta'limining hissiy-estetik tabiatini inobatga olgan holda, inson bilan bevosita aloqa, musiqiy muhitda yuzma-yuz muloqot qilish, ansambl yoki orkestr mashg'ulotlarining o'rnini to'laqonli raqamli muhit bilan to'ldirib bo'lmasligi ham haqiqatdir. Bu esa aralash (gibrid) ta'lim formatining dolzarbligini ko'rsatadi — ya'ni raqamli va an'anaviy yondashuvlar uyg'unligini saqlagan holda sifatli musiqa ta'limini tashkil etish muhimdir. Raqamli ta'lim muhiti musiqa fanlari uchun yangi pedagogik ufqlarni ochmoqda. Bu imkoniyatlardan to'liq foydalanish esa faqatgina texnologiyaga tayangan holda emas, balki chuqur metodik tahlil, pedagogik mahorat va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar orqali amalga oshadi. Shunday ekan, musiqa o'qituvchilari raqamli vositalarni nafaqat qo'llash, balki ularni tanqidiy tahlil qilish, innovatsion maqsadlarga xizmat qildirish va pedagogik mahorat bilan uyg'unlashtirish orqali yangi musiqiy ta'lim madaniyatini shakllantirishlari lozim.

Xulosa.

Olib borilgan tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhiti musiqa fanlarini o'qitishda yangi pedagogik imkoniyatlarni yuzaga chiqarib, ta'lim jarayonini interaktiv, shaxsga yo'naltirilgan va yuqori motivatsion darajada tashkil etish uchun muhim zamin yaratmoqda. Raqamli vositalarning to'g'ri tanlanishi va metodik asosda qo'llanilishi musiqa o'quv fanlarining mazmunan boyishini, didaktik jihatdan samaradorligini, shuningdek, o'quvchilarda musiqiy kompetensiyalar — eshitish, ijro, tahlil va yaratuvchanlik kabi ko'nikmalarining rivojlanishini ta'minlaydi.

Shuningdek, raqamli muhitda ta'lim olish o'quvchilarning mustaqil ishlash, tanqidiy va ijodiy fikrlash, texnologik savodxonlik kabi zamonaviy ko'nikmalarini shakllantiradi. Biroq bu jarayonda pedagogning metodik tayyorgarligi, raqamli didaktik materiallar sifatining yuqoriligi, texnik infratuzilmaning mavjudligi va raqamli tengsizlik masalalariga jiddiy e'tibor qaratilishi zarur. Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim muhitida musiqa fanlarini o'qitish zamonaviy pedagogik jarayonni transformatsiyalovchi muhim omil sifatida namoyon bo'lib, bu yo'nalishda ilmiy-nazariy yondashuvlar, amaliy modellar va texnologik innovatsiyalarni uyg'unlashtirish istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibragimova G. M. Raqamli texnologiyalar asosida musiqa savodxonligini rivojlantirish //

Pedagogika va psixologiya muammolari. – 2022. – №1(47). – B. 86–91.

2. Mishra P., Koehler M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. – 2006. – Vol. 108, №6. – P. 1017–1054.

3. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age // International Journal of Instructional Technology and Distance Learning. – 2005. – Vol. 2, No. 1. – P. 3–10.

4. Tursunov B. Raqamli ta'lim muhitida musiqa nazariyasini o'qitish muammolari va yechimlari // O'zbek muzikashunosligi masalalari. – 2021. – №2. – B. 45–52.

5. Хуторской А. В. Современные дидактические модели цифрового образования // Педагогика. – 2020. – №7. – С. 14–20.